Winter January 13, 2020

TÜRKİYE'DE İŞLETMECİLİK OKULLARI: TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ IŞIĞINDA BİR GELECEK PERSPEKTİFİ

Muhammet Negiz

AcademiaNews

TÜRKİYE'DE İŞLETMECİLİK OKULLARI

TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ IŞIĞINDA BİR GELECEK PERSPEKTİFİ

MUHAMMET NEGİZ

TÜRKİYE'DE İŞLETMECİLİK OKULLARI:

TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ IŞIĞINDA BİR GELECEK PERSPEKTİFİ

Hazırlayan
Muhammet NEGİZ

Niğde
Ocak, 2020

TÜRKİYE'DE İŞLETMECİLİK OKULLARI:

TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ IŞIĞINDA BİR GELECEK PERSPEKTİFİ

Hazırlayan
Muhammet NEGİZ

Niğde
Ocak, 2020

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE'DE İŞLETMECİLİK OKULLARI:

TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ IŞIĞINDA BİR GELECEK PERSPEKTİFİ[1]

ÖZET

Bu çalışma Tanzimat Dönemi'nden günümüze işletmecilik okullarının yaşamış olduğu değişim ve dönüşümü kronolojik bir sıra ile ele almaktadır. Fransız, Alman ve son olarak Amerikan işletme yönetimi yaklaşımlarından etkilenerek son halini alan Türk işletme yönetimi eğitim ve uygulamalarına katkı sağlayan yerli ve yabancı aktörler, nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda, yaşanan teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisi ile yeni bir yol arayışında olan işletmecilik okullarının, çağın gereklerine uygun bir formasyona sahip olmasının aciliyetine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşletmecilik Okulları, İşletme Yönetimi, İş İdaresi

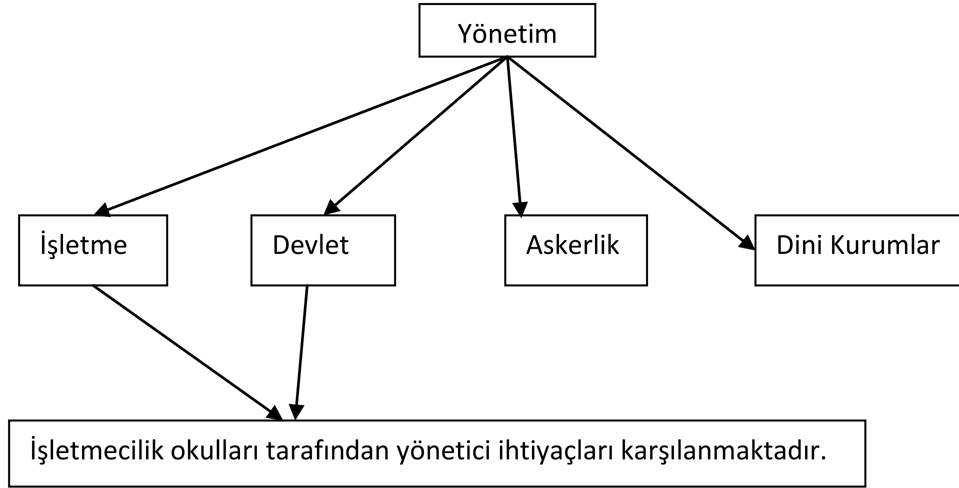
GİRİŞ

Büyük işler için yeteri kadar büyük adam olmadığı acı bir gerçektir.
Bu durumda küçük adamların büyük adam olmaları gerekmektedir.

Dünyada değişen iktisadi ve sosyal koşullar, yöneticiliğin önem derecesini artırmıştır. Yönetimin günden günde değişen bir meslek haline gelmesiyle, yöneticiliğin sosyal prestiji de artmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ise işletmecilik okullarının artmasına ve küresel ölçekte yaygınlaşmasına neden olmuştur (Öz-Alp, 1972: 36).

Başkaları aracılığı ile işleri yürüten kişiler olarak tanımlana yöneticiler, bütün örgütler için gereklilik arz etmektedir. Her örgütün yönetimi kendine mahsus özellikler ve yöneticileri için eğitim koşulları gerektirdiği gibi, devletin ve özel teşebbüsün ihtiyaç duyduğu yöneticilerin yetiştirilmesi de işletmecilik okullarına düşmektedir. Bu okulların yönetici yetiştirme ve sahadaki eksikleri giderme konusunda hitap ettiği alan basitçe Şekil 1'de ortaya konmuştur (Öz-Alp, 1972: 23-24).

[1] Muhammet Negiz, mnergiz@live.com

Şekil 1: İşletmecilik Okulları ve Bu Okulların Görevi

Kaynak: (Öz-Alp, 1972: 24).

Bu çalışmada işletmecilik okullarının Türkiye'de yaşamış olduğu tarihsel süreç ele alınmış ve günümüzdeki son halini alıncaya kadar sürece katkı sağlamış olan yerli ve yabancı aktörler üzerinde durulmuştur. Geçmiş dönemlere ilişkin müfredat ve ders programlarından da örneklerin sunulmuş olduğu çalışmada son olarak işletmecilik okullarının geleceğine dair değerlendirmede bulunulmuştur.

1.İŞLETMECİLİK OKULLARININ TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Türkiye'deki günümüzdeki anlamda işletmecilik eğitiminin ve okullarının tarihçesi, Tanzimat sonrası Batı ile entegrasyon süresinin başlamasını esas almaktadır. Tanzimat öncesi dönemde esnaf sınıfı *"özel sektör"* olarak ifade edilebilmektedir ve bu da Ahi, Lonca ve Gedik sisteminin bir sonucu olarak görülmektedir. Osmanlı devletinin iktisadi yapısından dolayı gelişmiş bir işletmecilik kültürünün ve kar amaçlı bir işletmenin olmadığı belirtilmektedir (Güvemli, 2018: 238).

Tanzimat sonrası süreçte 1849'lu yıllar itibariyle Fabrika-i Hümayun adı altında kurulan kamu iktisadi teşebbüsleri neticesinde 140 dolayında fabrika tesis edilmiştir ve bu dönemde doğan işletmecilik ihtiyacını karşılamak üzere yaklaşık iki yüz öğrenci Fransa'daki *Les Ecoles de Haute Commercial*'lere eğitime gönderilmiştir. Gönderilen bu kişilerin XIX. yüzyılın ikinci yarısında ülkeyi yöneten kişiler oldukları ifade edilmektedir (Güvemli, 2018: 238).

Üsdiken (2004), Türkiye'de yönetim bilgisinin aktarılması ve yayılması sürecini belirleyen mekanizmaları iki ana başlıkta ele almaktadır. Bunlardan ilki "dışarıda veya dışarıdakiler yoluyla eğitim" olarak ifade edilirken, ikincisi de "yabancı uzmanların ziyareti ve danışmanlığı ile kurumsal yapıların oluşması" şeklinde belirtilmiştir (Aytemur, 2007: 89).

Modern anlamda işletmecilik eğitimine ilişkin yapı ve anlayışın oluşması sürecine gelininceye kadar Türk işletmecilik eğitimi ve uygulamasının yaşamış olduğu tarihi gelişim süreci ana hatları ile Tablo 1'de gösterilmektedir. İşletmecilik eğitiminin sırası ile Fransız, Alman ve Amerikan yönetim düşüncesinden etkilenmesi ve sözkonusu ülkelerden bu çerçeveden teknik destek alınması nedeniyle tarihsel süreç üç ana başlık altında ele alınmıştır. Bu üç yaklaşımın etkileri farklı oranlarda günümüzde de gözlemlenebilmektedir.

Tablo 1: Türk İşletmecilik Eğitiminin Tarihi Gelişim Süreci

	EĞİTİM SÜRECİ VE İLGİLİ GELİŞMELER
FRANSIZ EKOLÜ (1883-1914)	Balta Limanı Anlaşması (1838) [2]
	Tanzimat (1839)
	Fabrika-i Hümayun (1840)-140 Fabrika
	Darülfünun Kuruldu (1846)
	Les Ecoles de Haute Etude Commercial'e 200 öğrenci gönderildi.
	XIX. yüzyılın ikinci yarısında döndüler.
	Napolyon'un *Code de Commerce*'i "Kanunname-i Ticaret" olarak tercüme edildi (1850).
	Osmanlı Bankası Kuruldu (1856)
	Beşiktaş – Bayazıt atlı tramvay şirketi kuruldu (1872- 1876)
	İstanbul Ticaret Odası kuruldu (1882)
	Hamidiye Ticaret Mektebi (1883) (Bugünkü Marmara Üniversitesi – İşletme Fakültesi)
	Hamidiye Ticaret Mektebi'nin 1914'de programı yenilendi.
	Hamidiye Ticaret Mektebi'nin adı "*Ticaret Mektebi Âlisi*" olarak değiştirildi.
ALMAN EKOLÜ (1914-1950)	1914-15 yıllarında Alman öğretim üyeleri ülkemize ders vermek amacıyla gelmeye başladı.
	Darülfünuna "*ilmi muhtariyet*" yani *"bilimsel özerklik"* verildi (1919)
	Hitler Almanyası'ndan 7 akademisyen Türkiye'ye iltica etti.
	Darülfünun Hukuk Fakültesi'nde İşletme İktisadı dersi açıldı (1930)
	"İstanbul Darülfünunun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun" ile İstanbul Darülfünunu kapatıldı (1933)
	İstanbul Üniversitesi kuruldu (1933)
	Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi (Önceki Ulumu Aliye-i Ticariye) 1934'de yürürlüğe giren programında *"İşletme Ekonomisi"* dersi açıldı.
	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi kuruldu (1936)
	İşletme İktisadı Kürsüsü kuruluyor (1937) Alfred Isaac yönetici olarak atandı.
	Türkiye'de işletmecilik eğitiminin ilk *"sistematik kitabı"* İsmet Alkan'ın 1937 basım tarihli, *"Genel İşletme Ekonomisi"* yayımlandı.
	1940'larda Alkan'la birlikte, Alfred Isaac, Muhlis Ete ve Ali Ahmet Özeken'in yayın çalışmaları gerçekleşti.
	İzmir'de Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu açıldı (1944)

[2]Türk iktisadi hayatında çok önemli olan bir anlaşmadır. O dönem itibariyle bakıldığında işletmeciliğin gelişmesi pek mümkün olmuyor.

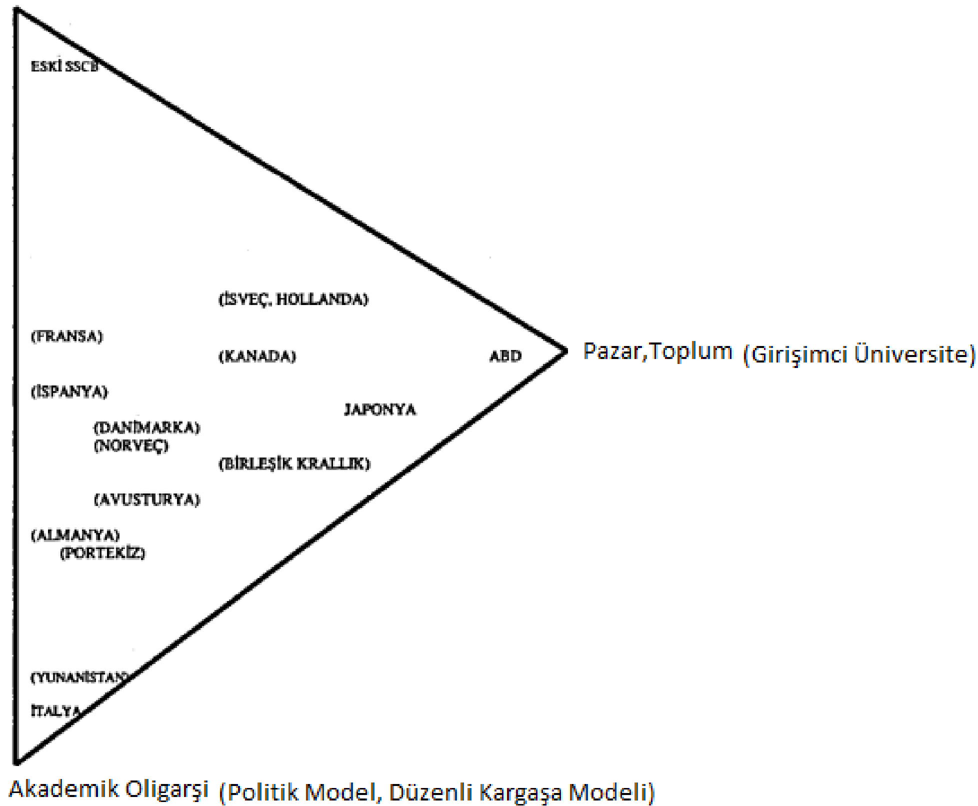
	1930-1950 yılları arasında *"işletme iktisadı"* bağlamında eğitim gerçekleştirildi.
KUZEY AMERİKA EKOLÜ (1950-…)	Vergi Reformu (1949)
	1950 Seçimleri sonrası liberal iktisat politikaları
	Dünya Bankası, *"The Economy of Turkey: an Analysis and Recommendations for a Development Program"* raporunu hazırladı (1951)
	Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşmiş Milletler arasında Teknik Yardım Ek Anlaşması imzalandı (1952) ve protokol uyarınca Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü kuruldu.
	Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı Kanunu'na bağlı, akademik unvanları ihtiva eden öğretim üyeleri ve yardımcılarına mahsus kadrolar, bütçenin (L) cetvelinden çıkarılarak Yüksek İktisat ve Ticaret Okullarına tahsis edildi (1952)
	Ford Vakfının desteğiyle Harvard İşletme Okulu yöneticileri Türkiye'de hükümet yetkilileri, iş adamları ve öğretim üyelerini ziyaret ederek iş dünyasına yönelik eğitim verecek kurumların oluşturulmasını tavsiye etti (1953)
	ABD'ye eğitim için akademisyenler gönderildi (1953)
	Harvard İşletme Okulu ve İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi tarafından Türk iş adamı yetiştirme amacıyla İşletme İktisadı Enstitüsü kuruldu (1954) Bir sene sonra faaliyete geçti.
	Türkiye'de iktisat ve işletme alanları, İşletme İktisadı Enstitüsü ile birbirinden ayrıldı.
	Ankara'da Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu kuruldu (1954)
	Yüksek İktisat ve Ticaret Okulları, *"ilmi muhtariyeti haiz öğretim ve araştırma"* müesseseleri haline geldi (1956)
	"İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi" kanun tasarısı kabul edildi (1956) (Yasa kapsamında lisans öğretimi üç yıldan, dört yıla çıkartılacak, ihtisas şubelerinin sayısı arttırılacak ve doktora sınıfı ihdas edilecektir.)
	ODTÜ kuruldu (1956)
	Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İdari İlimler Fakültesi kuruldu (1957)
	Eskişehir'de Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu kuruldu (1958)
	Robert College Yüksek Okulu İş İdaresi ve İktisat Fakültesi kuruldu (1959) İlk defa işletmecilik master programı burada başladı.
	Türk Sevk ve İdare Derneği kuruldu (1962)
	Milli Prodüktivite Merkezi kuruldu (1965)
	1960 sonrası yükseköğretim kurumlarının sayısında ve izlediklerin işletme programlarının sayısındaki artış yaşanmıştır. (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Fakültesi, Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi, Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi, Adana ve Bursa Akademileri)
	İstanbul'da Sevk ve İdarecilik Eğitim Vakfı kuruldu (1969)
	Ankara Akademisine bağlı İşletme Yönetimi Enstitüsü *"Lisans Üstü İşletmecilik Eğitim Programı"* uygulamaya başladı (1971)

Kaynak: Pazarcık (2016), Namal ve Karakuzu (2016), Sayar (2018) ve Öz-Alp (1972)'den Uyarlanmıştır.

1950'lerden itibaren Kuzey Amerikan modeline öykünen Türk işletme yönetimi eğitiminin yöntem, müfredat ve programlar açısından benzeştiği açıkça görülmektedir. Benzeşme olgusunun ardında önemli kurumsal süreçler kolaylıkla gözlenebilmektedir (Sargut, 2009: 60):

> 1.YÖK yasasının işletme bölümleri üzerindeki etkisi zorlayıcı eşbiçimliliğin tipik bir örneğidir. Bu süreçte Yüksek Öğretim Kurulu, genel kural ve düzenlemelerin yanında müfredat konusunda da üniversiteleri zorlamıştır.
> 2.Seksenlerin liberalleşme hareketi Türkiye'de pazarların yapısını değiştirmiştir. İşletme bölümlerinin önemli bir kısmı yeni pazarların getirdiği yarışmacı ortamın üstesinden gelebilmek için öğretim dili İngilizce olan üniversiteleri taklit etmişlerdir. Öğretim dili İngilizce olan üniversitelerin insan kaynakları ve bilgi üretme süreçleme yetenekleri, kendilerinin ve izleyen üniversitelerin eğitim sistemindeki meşruiyetlerini pekiştirmişlerdir.
> 3.Profesyonelleşmenin getirdiği artan saygınlık, yeni pazarların işletme bölümlerinden beklentilerini değiştirmiştir. Özel kesimdeki örgütlerde dene- tim süreçleri kültürel normların etkisinden çıkmaya, daha çok yapısal ve profesyonel normlarla yönlendirilmeye başlanmıştır. Bu gelişme işletme bölümlerinin öğrencilerini yeni beklentilere göre yetiştirmesini zorunlu kılmıştır.

Ülkelerin yükseköğretim konusunda benimsedikleri anlayışlar Clark'ın üçgeninde aşağıdaki gibi gösterilmektedir (Gürüz, 2003: 282):

Şekil 2: Clark'ın Koordinasyon Üçgeni

Kaynak: Gürüz, 2003: 282.

Devlet otoritesi, pazar ve akademik oligarşi arasındaki koordinasyon üçgeninde pazar eksenli olan ABD'nin üniversite anlayışı 50'li yıllardan itibaren Türk yükseköğretiminde etkisini göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla, işletmecilik eğitimi de bu gelişmelerden payını almıştır.

1.1.İŞLETMECİLİK OKULLARININ MÜFREDATINDAN ÖRNEKLER

İşletme yönetimi ya da işletmecilik eğitimi konusunda Türkiye'de yaşanan değişimi görme konusunda geçmiş dönemlerin ders müfredat ve programlarını incelemek de fikir verecektir. Bu çerçevede, günümüzdeki anlamda ilk işletmecilik okulları olarak ifade edilebilecek Ticaret Mektebi'nden günümüze birtakım örnekler sunulmuştur.

1861 tarihinde Ticaret Binası'nda açılması planlanan Ticaret Mektebi'nde okutulması planlanan dersler aşağıdaki gibidir (Erdoğan, 2018: 41):

Tablo 2: Ticaret Mektebinde Okutulması Planlanan Dersler

Dersler
İlm-i Hesap
Türkçe yazı ve Türkçe dahi Ermeni ve Rum hurufatıyla yazmak ve okumak
İlm-i hendeseden aliyyü'l-cemal eşkal ve ecsam tarif
Basit Coğrafya
Kanun-ı usul ticaret berriye ve bahriye
Usul-ı defter
Ekonomi politik ve istatistik
Coğrafyanın ve Tarih-i Umuminin ticarete taliki olan ciheti
Mahsulat tabii'iye-i ticariye ile Envai empti'a ve Mamulata Mütedair Malumat

Kaynak: Erdoğan, 2018: 41.

Ticaret Mektebi'nin açılmasına dair 1879 ve 1880 tarihlerinde iki ayrı teşebbüs daha gerçekleşmiş ve ilk senede okutulması planlanan dersler aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Erdoğan, 2018: 45):

Tablo 3: Ticaret Mektebinde İlk Senede Okutulması Planlanan Dersler (1880)

Dersler	İçeriği	Haftalık Ders Saati
Fransızca	Gramer-imla ve insanla talimi	3
Türkçe	Gramer-imla ve insanla talimi	3
Rumca	Gramer-imla ve insanla talimi	3
Hesap		3
Coğrafya		3
Tarih		3
Hikmet ve Kimya		2
Tarih-i Tabii	Tüccarlığa en ziyade lüzumu olan mevadı göstermek ilmi	2

Resim	Tahkik ve mukayese	2
Hüsn-i hat	İngiliz usulü namıyla yad olunan hüsn-i hat usulünde talimi	2
Ticaret	Usulü Defteriyeye dair malumat-ı umumiye- Hesabı Tarik ihtisariyeden Hesab-ı Cari- Hesabı	3
İlm-i Ahlak	Mübadi-i Esasiye	1
		33

Kaynak: Erdoğan, 2018: 45.

Hamidiye Ticaret Mektebi'nin uzun uğraşlar sonunda hayata geçirilmesi ile ilk dönem olarak kabul edilen 1883-1890 tarihleri arasındaki eğitim süreci başlamıştır. 28 Ocak 1884 tarihinde başlayan eğitim döneminde Hamidiye Ticaret Mekteb-i Âlisi idadi sınıflarında birinci yılda gösterilecek olan dersler aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Erdoğan, 2018: 55):

Tablo 4: Hamidiye Ticaret Mekteb-i Âlisi İdadisi I. Yılında Okutulacak Dersler

Saat	Ders		
2	Türkçe	Sarf ve Tahlil	
2	Fransızca		
1	Fransızcadan Türkçeye tercüme		
3	Ulum-ı Riyaziye		Ders
		İlm-i Hesab	2
		Hendese-i Sathiye	1
3	Umumi Coğrafya		
2	Tarih-i Umumi		
2	Tari-i Tabi-i Hayvanat Bahsi		
2	Resim Hattı "Taklidi"		
2	Hüsn-i Hat	Türkî	
		Fransevî	
1	Muhtasar Usul Defteri		
3	Elsine-i ihtiyariye		
2	Müzakere		
25			

Kaynak: Erdoğan, 2018: 55.

Hamidiye Ticaret Mektebi'nin Ticaret Mektebi Âlisi'ne dönüştürülmesinden ve 1908'de ders programının yenilenmesinden sonraki durum aşağıdaki gibi olmuştur (Erdoğan, 2018: 130):

Tablo 5: Ticaret Mektebi Âlisi Yeni Ders Programı (1908)

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Açıklama
İlm-i Hesab ve Hasabat-ı Sarrafiye	4	2	1	
Malumat-ı Ticariye	2			
Usul Defteri	4	2	3	Üçüncüde Fransızca Tedris Olunacaktır.
Ticaretgâh İdaresi		3	5	Üçüncüde Fransızca Tedris Olunacaktır.
Hukuk-ı Medeniye ve ticaret-i berriye ve bahriye kanunları	2	2	1	
Tarih-i Ticaret	1			
Coğrafya-yı Zirai, Sınaî, Ticari	3	2		Birincide Fransızca Tedris Olunacaktır.
Kimya-yı Tahlili		1	2	
Fizik tatbikatı		1	1	
Emtia-i Ticariye	3	1		Fransızca Tedris Olunacaktır.
İlm-i İktisad		1	2	
İhsaiyyat			1	Fransızca Tedris Olunacaktır.
Lisan-ı Fransevi	4	3		
Fransızca Muhaberat ve vesait-i ticariye		3	3	
Usul-ı Maliye			2	
İstenografya ve yazı makinesi	1	1	2	
Almanca, İngilizce		3	2	
Toplam	25	25	25	

Kaynak: Erdoğan, 2018: 130.

Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1972-73 ders yılı programı Tablo 6'da ifade edildiği gibidir.

Tablo 6: Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi 1972-73 Ders Yılı Programı

I. SINIF	II. SINIF
Genel İktisat Genel İşletme İşletme Hukuku I Genel Matematik Genel Muhasebe I Bilimsel Araştırma Teknikleri	İktisadi Sistemler Uluslar arası İktisat Sosyal İktisat Yönetim ve Organizasyon Maliye İşletme Hukuku II İstatistik Genel Muhasebe II

III. SINIF (İşletme Şubesi)	IV. SINIF (İşletme Şubesi)
İşletme Yönetiminde Kantitatif Teknikler Yönetim Ekonomisi Pazarlama Yönetimi Üretim Yönetimi Finansman Yönetimi ve Politikası Personel Yönetimi Yönetim Muhasebesi İşletme Vergiciliği Proje Değerlemesi	İşletme Politikası (Personel Progr.- PP) Personel Eğitimi ve Planlaması (PP) Personel Psikolojisi (PP) İş ve İşgören Değerlemesi (PP) Sendikacılık ve Toplu Sözleşme Düzeni(PP) Türkiye Ekonomisi (PP) Türk Kamu Personel Yönetimi (PP) Pazarlama Araştırması (Pazarlama Prog.) Pazarlama Planlaması ve Organizasyonu (Paz. P.) Müşteri Davranışları (Paz. P.) Reklamcılık (Paz. P.) Uluslararası Pazarlama (Paz. P.) Fiziksel Dağıtım (Paz. P.)

Kaynak: Öz-Alp, 1972: 175.

Haziran 1972'de toplanan Profesörler Kurulu, 1972-1973 ders yılından itibaren uygulanacak yeni bir ders programı kabule etmiştir. Bu programa göre birinci ve ikinci sınıflarda ortak bir program uygulanacaktır. Üçüncü sınıfta ise İktisat Uzmanlığı, Muhasebe ve Vergi Uzmanlığı ile İşletme şubeleri açılmıştır. İşletme şubesinde de dördüncü sınıfta Pazarlama ve Personel olmak üzere iki program kabul edilmiştir (Öz-Alp, 1972: 175-176).

Hamidiye Ticaret Mektebi'nden günümüze yaşanan değişimin boyutunu anlamada yukarıda örnek olarak sıralanan çeşitli yıllara ve dönemlere ait dersler ve programlar yardımcı olmaktadır. 70'li yıllardaki müfredatlar da bu değişim rüzgârından etkilenmiş ve dersler ve bölümlerin çeşitliliği ve uzmanlaşma derecesi artırılmıştır. Bununla birlikte günümüzün teknoloji ve iletişim araçlarının geldiği noktada eğitim ve sınıf platformlarının yeniden gözden geçirilmesi konusunda tartışmalar devam etmektedir. Çağın gereklerine uygun müfredat ve yükseköğretim kurumunun ne olduğu sorusuna yanıt aranmaktadır.

2.İŞLETMECİLİK OKULLARINA YÖN VEREN KURUMLAR

Türk işletmecilik eğitiminin günümüzdeki noktaya gelmesinde yerli ve yabancı birçok aktörün katkısı olduğu gözlemlenmektedir. Bu bölümde bu aktörler üzerinde durulacaktır.

2.1.İŞLETMECİLİK OKULLARINA YÖN VEREN YABANCI KURUMLAR

Modern işletmecilik eğitim ve uygulamasının gelişimi esnasında, çeşitli yabancı kurumlar; akademisyen hareketliliği, öğrenci gönderme, öğretim üyesi getirme, maddi destek sağlama, ders müfredatlarını düzenleme gibi çeşitli şekillerdeki katkıları ile Türkiye'deki işletmecilik okullarına yön vermişlerdir. Fransız eğitim kurumlarına eğitim için gönderilen kişilerle başlayan yabancılarla olan etkileşim, daha sonraki süreçte Almanya ile devam etmiştir. Almanya'dan gelen akademisyenlerin işletmecilik (o dönemki ifade ile iş idaresi) konusundaki katkılarını yadsımak mümkün değildir. 1950'li yıllardan sonra ise bu defa Amerikan yönetim düşüncesi ile ciddi bir etkileşime girilmiş ve günümüze kadar gelen süreç başlatılmıştır. Bu süreçte etkili olan başlıca yabancı kurumları, Uluslararası Kalkınma Ajansı (Agency for International Development-AID), Ford Vakfı ve Harvard İş Yönetimi Okulu (Harvard Business School) şeklinde sıralamak mümkündür.

2.1.1.Uluslararası Kalkınma Ajansı (Agency for International Development-USAID)

TOBB ABD Pazarına Giriş Rehberi'nde Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın (USAID), ABD dış yardımının gelişmekte olan dünyanın vatandaşlarının hayatlarının iyileştirilmesi ve ABD'nin demokrasisinin ve serbest piyasanın yaygınlaştırılmasındaki çıkarlarının ileriye götürülmesindeki hedeflere ulaşmak için çalıştığı ifade edilmektedir. USAID, İkinci Dünya Savaşı'ndan ve Truman Yönetiminin Point Four Programı'ndan sonra Marshal Planı ile Avrupa'nın yeniden yapılandırılmasına kadar gitmektedir. 1961 yılında Dış Yardım Tasarısı'nın kanun haline gelmesi USAID hakkındaki başkanlık kararnamesinin çıkması ile neticelendi.

USAID çalışmaları kapsamında ekonomik büyüme, tarım ve ticaret; küresel sağlık ve demokrasi, çatışmanın önlenmesi ve insani yardım destekleri sunmaktadır. Bu destekler dünya genelinde dört bölgede etkindir: Sub-Saharan Afrika; Asya ve Yakın Doğu; Latin Amerika ve Karayipler ve Avrupa ve Avrasya (tobb.org.tr).

Washington D.C. merkezli olarak faaliyetlerini sürdüren USAID, özel gönüllü organizasyonlar, Amerikan işletmeleri, uluslar arası kurumlar, diğer yönetimler ve diğer ABD hükümet kurumları ile yakın ortaklık içerisinde faaliyetlerini sürdürmektedir (tobb.org.tr). USAID, Türkiye'deki işletmecilik eğitimi konusunda Amerikan yönetim anlayışının yaygınlık kazanması için destek sağlayan kurumlardan birisi olarak ifade edilmektedir. USAID desteğini alan yükseköğretim kurumları, Amerikan üniversitelerinden iş idaresiyle ilgili misafir öğretim üyeleri getirmeye ve asistanlarını yüksek lisans, doktora dereceleri için Amerika'ya göndermeye başlamışlardır (Sargut, 2009: 52).

2.1.2.Ford Vakfı

Amerikan Ford Vakfı (Ford Foundation), işletme yönetimi eğitimi ve uygulamaları konusunda Türk işletmecilik okullarına önemli katkılarda bulunmuştur. İşletmecilik eğitiminde önemli rol oynayan İşletme İktisadı Enstitüsü, Ford Vakfı ve Harvard Üniversitesi'nin işbirliği ile 1954 yılında kurulmuş ve 1955'te de faaliyetlerine başlamıştır.

1950'li yıllarda Amerika ile Türkiye arasında esen olumlu rüzgârlar, çeşitli alanlarda işbirliği yapılmasını sağlamıştır. Ford Vakfı da özellikle 1952-1962 yılları arasında birçok projede varlığını göstermiştir. Ford Vakfı, 1952 yılından itibaren Türkiye'yle ilgilenmeye başlamış, eğitim alanında birçok çalışmaya destek vermiştir (Kanbolat, 2005).

2.1.3.Harvard İş Yönetimi Okulu

Harvard İş Yönetimi Okulu (Harvard Business School), işletmecilik eğitiminin ve pratiğinin yaygınlaştırılması konusunda katkı yapan kurumlar arasında yer almaktadır. İşletme İktisadı Enstitüsü'nün kurulması, vaka analizi derslerinin verilmesi, uzmanların gönderilmesi gibi çeşitli şekillerde sundukları katkılarla Amerikan yönetim ve işletmecilik yaklaşımlarının benimsenmesi ve yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Oluç (1973) tarafından ifade edildiği üzere, İşletme İktisadı Enstitüsü'nün kuruluş sırasında Harvard İşletmecilik Okulu ile oluşturduğu sıkı bağlar, yeni işletme yönetimi kavramlarının ABD'den aktarılmasını sağlamıştır. Aynı dönemde, İstanbul Üniversitesi, Harvard ile anılan örnek olay (case study) yöntemini öğrenmek üzere beş profesörünü Harvard'a göndermiştir. Sözkonusu öğretim üyelerinin ABD'den dönmesinin ardından, İşletme İktisadı Enstitüsü'nde yeni dersler açılmış ve sertifikalı bir yüksek lisans programı başlatılmıştır (Sargut, 2009: 54).

2.2.İŞLETMECİLİK OKULLARINA YÖN VEREN YERLİ KURUMLAR

Çağdaş işletmecilik eğitimi ve uygulamasının tesis edilmesinde rol alan başlıca yerli aktörler, İşletme İktisadı Enstitüsü, Türk Sevk ve İdare Derneği, Sevk ve İdarecilik Eğitim Vakfı, Robert Koleji ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi olarak ifade edilmektedir. Bu kurumlar, işletme yönetimi eğitimi konusunda yurtdışından aldıkları desteklerle birlikte yükseköğretim alanında ve iş dünyasında işletme yönetimi teori ve uygulamalarının yerleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Ayrıca, bu süreci yayınladıkları eserlerle destekleyen çeşitli kurumlar Öz-Alp ve Artan (1977) tarafından hazırlanan bir bibliyografyaya göre şu şekilde sıralanmaktadır; Bilimsel Yayınlar Derneği, Devlet Personel Dairesi, Devlet Planlama Teşkilatı, Devlet Yatırım Bankası, İstanbul Reklam, İstanbul Ticaret Odası, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Maliye Bakanlığı, Metot Bürosu, Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Bilimler Derneği, Ticaret Bakanlığı, Türk Belediyecilik Derneği, Türkiye Halk Bankası, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve dönemin yüksek öğretim kurumları.

2.2.1.İşletme İktisadi Enstitüsü

İstanbul Üniversitesinin İşletmecilik Fakültesi Kurulması İle İlgili Komisyon Raporu'na göre İşletme İktisadı Enstitüsü İktisadı Enstitüsü, Ford Vakfı, Harvard Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Özel Teşebbüs ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin işbirliği ile kurulmuştur. Enstitünün amacı, *"ekonomik kalkınma çabamızı ve sanayileşmemizi büyük ölçüde engellediği görülen her alandaki yönetici eleman noksanlığını gidermek"* şeklinde belirlenmiştir.

Raporda yer alan bilgilere göre, Enstitünün amaçlarına ulaşılması için bir taraftan mevcut işletme yöneticilerini, modern işletmecilik bilgi ve tekniği ile donatmaya çalışırken, diğer taraftan da farklı alanlarda olan üniversite ve yüksekokul mezunlarına modern işletmecilik bilgileri vererek, onların yöneticilik becerilerini geliştirmeyi sağlayacak olan uzmanlık kursları düzenlenmiştir. Bütün bunlara ek olarak da modern işletmecilik bilgilerinin yurt çapında yaygınlık kazanması için araştırma ve yayınlar yayılmıştır (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yıllığı, 1972).

İşletme İktisadı Enstitüsünün daha çok "yönetici yetiştirme"ye yönelmesi nedeniyle de bu yöneticilerin astları olarak görülebilecek personelin muhasebe ve işletmeciliğin çeşitli kollarında teorik ve teknik bilgilerle donatılması amacıyla, dört yıllık lisans eğitimini sağlayacak olan İşletme Fakültesi'nin kurulması önerilmiş ve daha sonra bu öneri hayata geçirilmiştir (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yıllığı, 1972).

2.2.2.Türk Sevk ve İdare Derneği

Prof. Dr. Behlül Üsdiken, Türk Sevk ve İdare Derneği'nin dört açıdan incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu dört nokta şu şekilde sıralanmaktadır[3]:

-Türkiye'nin 1950'li yılların başından 70'lerin başlarına kadar olan yaklaşık 20 yıllık dönem içerisinde daha önceki Fransız ve Alman etkisinden Amerikan etkisine

[3] III. İşletmecilik Tarihi Çalıştayı

kayışının taşıyıcılarından birisidir. (İşletme İktisadı Enstitüsü, Milli Prodüktivite Merkezi, Robert Koleji, ODTÜ diğer taşıyıcılar olarak belirtilmiştir.) AID destekleri ile kurulmuştur. Siyasi ve iktisadi olarak ABD ile işbirliği geliştirilmesinin neticesinde faaliyetlerine başladığı düşünülmektedir.

-Bu taşıyıcılığı yapan örgütler arasında diğerlerinden farklı olarak, değişik taşıyıcılar değişik kesimlerle temas halinde bulunmuşlardır. İşletmecilik alnının kurumsallaşma sürecinde yaşanan ad belirleme tartışması da yaşanmıştır. İşletme İktisadı Enstitüsü, "İşletme idarecisi" ve "işletmecilik ihtisası"; Robert Koleji, "iş idaresi"; Orta Doğu Teknik Üniversitesi ise "işletmecilik(management)" şeklinde ifadeler belirlemiştir. Milli Prodüktivite Merkezi tarafından benimsenen ifade ise "sevk ve idare" olmuştur. Bu kavramın askeriyeden alınmış olması büyük bir ihtimal dâhilindedir.

-Türk Sevk ve İdare Derneği, iş dünyasını yöneticilik(işletme) işinin içine girmesine, onların gelişmesine özel sektörün doğrudan müdahale olmasını sağlamak için düşünülmüş aktörlerden bir tanesi olarak görülmektedir. Eğitim kurumu tesis edilmesinden önce iş dünyasından ilgili kesimlerle temas kurmaya çalışılmıştır ancak karşılık bulmamıştır.

Üsdiken, Giuliana Gemelli[4] adındaki bir iktisat tarihçisinin *"Sevk ve İdare Derneği'ni kurmaya kalkmalarının nedeni, İşletme İktisadı Enstitüsü'nün fakültelerin elinde olduğu için kısa sürede fazla teorik ve akademik hale yönelmesidir."* şeklindeki ifadelerine yer vermiştir.

-Türkiye'de doğal bir terim olarak karşılanan *Yönetim Danışmanlığı*'nın Türkiye'deki örgütlü ilk örneği, Türk Sevk ve İdare Derneği olmuştur. "Yönetim Danışmanlığı" şeklinde bir ad konulması, bunun ilk defa yapılması, kısa süreci yöneticilik eğitim programlarının yapılması işlemleri Türk Sevk ve İdare Derneği tarafından binlerce ve yüzlerce kişiye sunulmuştur.

Türk Sevk ve İdare Derneği, "profesyonel yönetici" fikrini Türkiye'ye taşımak ve onu yaymak üzere oluşturulan aktörlerden bir tanesi olarak ifade edilmektedir. İşletmecilik fikrinin Türkiye'ye gelmesi ve yaygınlaştırılması açısından oynadığı rol oldukça önemlidir. Bu dernek, özel sektörü değiştirmek için kullanılan araçlardan birisi olarak da değerlendirilmektedir. Profesyonel yöneticiler, emek ve sermaye kesimlerini barıştıracak bir unsur olarak görülmüştür. Bu durum Peter Drucker'in (1954) Yönetim Uygulaması (Practice of Management) isimli eserindeki ifadesi ile "özgür dünyanın kurtarıcıları" şeklinde değerlendirilmiştir. "Özgür dünya" ifadesi emek ile sermaye arasındaki barışmanın sağlandığı bir ortam olarak değerlendirilmiştir.

Derneğin daha sonraki süreçlerde sürdürülebilirliğini sağlamaması muhtemel yönetim sorunlarına bağlansa da, en öne çıkan değerlendirmelerden bir tanesi Prof. Dr. Tamer Koçel tarafından III. İşletmecilik Tarihi Çalıştayı'nda ifade edildiği üzere, faaliyet

[4] Giuliana Gemelli'nin *"The Ford Foundation and Europe (1950's-1970's):Cross-fertilization of Learning in Social Science and Management"* başlıklı eseri başta olmak üzere Ford Vakfı ve diğer vakıflar üzerine çeşitli yayınları bulunmaktadır.

için gerekli olan finansmanın kesilmesi olmuştur. Bu durum “terzinin kendi söküğünü dikememesi” deyimiyle izah edilmiştir.

2.2.3.Sevk ve İdarecilik Eğitim Vakfı

Sevk ve İdarecilik Eğitim Vakfı, Ford Vakfı’nın (Ford Foundation) destekleri ile kurulmuştur. 1969 yılında İstanbul’da kurulan vakıf, her türlü endüstri ve ticaret kuruluşlarına her kademe ve dalda sevk ve idareci yetiştirmek içi yapılan eğitimin geliştirilmesine yardımcı olmak amacı ile faaliyetlerine başlamıştır (Öz-Alp, 1972: 103)[5].

2.2.4.Robert Koleji

1863 yılında İstanbul’da kurulan Robert Kolej, Amerika Birleşik Devletleri’nin kendi toprakları dışında ve uzak diyarlarda kurduğu ilk misyoner okulu olarak ifade edilmektedir. Kuruluş aşamasında başarılı olması konusundaki tereddütleri kısa sürede geride bırakmış ve dünya standartlarında eğitim veren bir kurum halini almıştır. Artan mezun sayısı, Osmanlı Devleti’nin son döneminde ortaya çıkan ulus devletlerin idari, bürokratik ve teknik eleman ihtiyacını karşılamıştır (Acun, 2015: 136). Kurum ilk olarak Bebek İlahiyat Okulu adıyla açılıp daha sonra Robert Koleji’ne ve son olarak da Boğaziçi Üniversitesi’ne dönüştürülmüştür (Gündüz, 2013: 84).

2.2.5.Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)

Türkiye ve Orta Doğu ülkelerinin kalkınmalarına katkıda bulunmak, özellikle fen bilimleri ve sosyal bilimler alanlarında eleman yetiştirmek Üzere 15 Kasım 1956 tarihinde *"Orta Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü"* adıyla eğitime başlamıştır. 1957-1958 öğretim yılı başında Mimarlık, Mühendislik ve İdari Bilimler Fakülteleri kurulmuştur (metu.ed.tr). 1974 yılına dek özel seçme sınavıyla öğrenci almış; 1975 yılından sonra ise merkezi sınavla öğrenci almaya başlamıştır (http://ba.metu.edu.tr). Amerikan işletme yönetimi anlayışının aktarımında önemli bir rol oynamıştır.

---

[5] Öz-Alp (1972), bu konu hakkında Hacettepe Üniversitesi Bülteni 1969-1970 (Ankara: Hacettepe Tıp Merkezi Vakfı Matbaası, 1969), s.78-80, Sevk ve İdarecilik Eğitim Vakfı Senedi Madde 3’e bakılmasını önermektedir.

2.3.İŞLETMECİLİK EĞİTİMİNE YÖN VEREN İSİMLER

Türkiye'de İşletme Biliminin Öncülerine Armağan başlıklı esere göre ve son dönemde hakkında kitap ya da makale yayımlanan Türkiye'de işletmecilik eğitimine yön veren isimler arasında aşağıdaki isimler yer almaktadır[6]:

Prof. Dr. Alfred Isaac, Prof. Dr. A Ali Özeken, Prof. Dr. Muhlis Ete, Prof. Zühtü İnhan, Prof. İsmet Alkan, Prof. Dr. Mustafa Aysan[7], Prof. Dr. Muhan Soysal[8], Ergün Zoka.

İşletmeciliğin akademik ve pratik alanda yaygınlaşmasında rol alan isimlerin sadece yukarıda ifade edildiği kadarıyla kalması mümkün değildir. Bu alana katkı sağlamış olan isimler ve yapmış oldukları katkıların somut bir biçimde ortaya konması ve gerekirse "armağan" eserlerin yayımlanarak farkındalık oluşturulması gerekmektedir.

3.İŞLETMECİLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

İşletmecilik eğitimi üzerine yapılan akademik çalışmalar genel olarak bu bölümde ele alınmaktadır.

Ete (1937), günümüzde işletme/işletmecilik ya da işletme yönetimi gibi kullanılan kavramın kökenlerini Alman ekolüne dayandırarak *"işletme ekonomisi"* şeklinde Türkçeleştirdiği terim üzerinden bu yeni bilim dalının gelişim sürecini farklı ülke tecrübelerini bağlamında ele almıştır. ABD'de *"Business administration"* ya da *"Business economics";* Fransa'da *"Organization et explotation des entreprises"* ya da *"Gouvernement et administration des entreprises"* şeklinde ele alınan "işletme ekonomisi"nin tecrübeleri üzerinde durmuştur.

Güvemli (2003), İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri tarihi üzerine yapmış olduğu kitap çalışmasında, yükseköğretim kurumları, akademiler, dünyadaki akademi uygulamalarındaki gelişmeler, iktisadi ve ticari ilimler akademilerinin kuruluş ve gelişmeleri, kurucuları, 2000-2003 yılları arasında emekli olan muhasebe ve finansman alanındaki akademisyenlerle gerçekleştirilen söyleşiler ve bu eğitim kurumları hakkındaki yasal düzenlemeleri ele almıştır. Bu kurumlar, Hamidiye Ticaret Mektebi'nin (1883) Ticaret Mektebi Âlisi (1915) ve daha sonra da Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi (1923) gibi çeşitli isimler ve değişiklikler geçirmesinden sonra, 1959 yılında çıkarılan *"Akademiler Kanunu"* kapsamında "*İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi"* halini almıştır (yuksekticaretli.org). 1982 senesinin Temmuz

---

[6] İstanbul Üniversitesi. İşletme Fakültesi (1985). Türkiye'de işletme biliminin öncülerine armağan: (Prof. Dr. Alfred Isaac, Prof. Dr. A. Ali Özeken, Prof. Dr. Muhlis Ete, Prof. Dr. Zühtü İnhan, Prof. Dr. İsmet Alkan), 3324. cilt, İşletme Fakültesi yayın no; 167.

[77]Hakkında Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi'nin 16. sayısında (s. 2-18) *"Türkiye'de Muhasebe Dünyasının Vizyonunu Değiştiren Akademisyen: Prof. Dr. Mustafa A. Aysan"* başlıklı bir makale kaleme alınmıştır. Yücel, G., Adiloğlu, B., Güvemli, O. (2019). http://dergipark.gov.tr/download/article-file/614804

[8]*" O, Muhan Soysal'dı"* başlıklı eser, Prof. Dr. Muhan Soysal hakkında önemli bir bilgi kaynağıdır. Bkz: Akman, H., Babaoğlu, M. (2011). O Muhan Soysal'dı. İkinci Baskı. Mikado Yayınları.

ayında çıkarılan 41 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ve 28 Mart 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2809 sayılı kanun ile iktisadi ve ticari ilimler akademileri çeşitli üniversitelerin fakülteleri haline dönüştürülmüştür (yuksekticaretli.org).

Erdem (2006), yükseköğretimde yaşanan değişim ve dönüşüm üzerinde küreselleşmenin rolüne dikkat çekmektedir. Küreselleşmenin de etkisi ile bölgesel işbirliği girişimlerinin hız kazandığına dikkat çekilen makalede, ekonomi, eğitim ve özellikle de yükseköğretimde yaşanan değişim üzerinde durulmaktadır. Bu değişime uyum ize bir sorunluluk olarak görülerek üniversitelerin değişimi yönetmesi ve beklenen değişimi başlatması gerekliliğine işaret edilmektedir. Dünyada *"Anglo-Sakson Modeli"* ve *"Kıta Avrupa'sı Modeli"* olmak üzere iki tür üniversite yönetim sisteminin varlığına dikkat çekilen çalışmada, yükseköğretimin finansmanı, yönetimi, akreditasyonu, akademik personel, küreselleşme ile gelen değişim vb. konular üzerinde durularak, eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve topluma hizmet görevlerini üstlenen üniversitelerin bugünden gelecek için önceliklerini belirlemelerinin önemi vurgulanmaktadır.

Aytemur (2007), Sümerbank örneği üzerinden Türk yönetim düşüncesinin 1930-45 yılları arasındaki evrilme sürecinin anlaşılmasına yönelik çalışmasında ülkenin akademik hayatının yaşadığı süreci de ele almıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan 1933'e kadar geçen süreçte Avrupa'nın ekonomik güçlerinden olan Almanya ile olan siyasi, kültürel ve ticari bağlar, öğrencilerin Almanya'ya mesleki eğitim görmeleri ve deneyim kazanmaları için gönderilmesine neden olduğu ifade edilmiştir. 19 yüzyılın sonları itibariyle Almanya'da işletme yönetiminin incelenebileceği ve akademik çevrelerde öğretilebileceği düşüncesi ortaya çıkmış ve dönemin güçlü ülkesi olmasından dolayı bu düşünce birçok Avrupa devletini ve dolayısıyla da Türkiye'yi etkilemiş ve *"betriebswirtschaftslehre (BWL)"* kavramı *"işletme ekonomisi"* ya da *"işletme iktisadı"* olarak aktarılırken, ilk ders kitabı da *"İşletme İktisadı"* adıyla 1937 yılında yayımlanmıştır. Alman işletmecilik yaklaşımlarının yaygınlaşmasında ise 1933-1953 yılları arasında Türk üniversitelerinde görev alan akademisyenler ile Almanya'ya eğitime gönderilen Türk Akademisyenlerin etkili olduğu ifade edilmiştir (Üsdiken ve Çetin, 1999;Akt: Aytemur, 2007: 86-87).

Sargut (2009), Türkiye'de işletme yönetimi eğitimini kurumsal kuram çerçevesinde incelemiş ve çeşitlilikten eşbiçimliliğe doğru bir yönelimin olduğunu ifade etmiştir. Yönetim eğitiminin başlangıcının 1882'de kurulan Yüksek Ticaret Okulunun Batılı eğitim modelini Türkiye'ye taşıma misyonu ile kurulduğunu ifade eden Sargut, o dönemde okulların ve yüksek okulların Fransız *Grandes Ecoles* yapılanması bağlamında teşkil edildiğini belirtmiştir. Darülfünun'un kapatılması ve İstanbul Üniversitesi'nin kurulması ile Batılı eğitim tarzı konusunda yeni bir aşamaya geçildiğine dikkat çekilen çalışmada daha özellikle 2. Dünya Savaşı sürecinde Alman modeline yakın üniversitelerin ortaya çıkması ve ellili yıllara doğru da daha sonradan (1971) Boğaziçi Üniversitesi'ne dönüşen İstanbul'daki Robert Koleji ve Ankara'daki Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile Amerikan ekolünün eğitimdeki ağırlığı hissedilmeye başlamıştır (Sargut, 2009: 52). İşletmecilik eğitimi konusunda yüksek

öğretim kurumlarında yaşanan bu değişim ve dönüşümü ise Sargut, 1981 tarihli YÖK yasasının baskıcı eşbiçimsel etkisi; liberalleşme eğilimin piyasada meydana getirdiği belirsizliği aşmak için teknik çevreye öykünme ve onları taklit etme; ve son olarak meşruiyet sağlama ve profesyonellik adına Kuzey Amerika modeli çerçevesinde bir eğitim sistemi ve müfredatı uygulamaya yönelik normatif bir eşbiçimlilik süreci ile açıklamaktadır (2009: 59).

Üsdiken ve Erçek (2009), 1943-1948 yılları arasında yayımlanmış olan işletme konularında uygulama dünyasına yönelik Türkiye'deki ilk dergi olduğu ifade edilen, *"İşletme-İşletme Ekonomisi ve Organizasyon Mecmuası"*nı ele almıştır. Derginin daha çok Almanya kökenli "işletme iktisadı" bağlamında yayınlara yer verdiğini belirten yazarlar, yayınların işletme "*dünyasına ulaşma, pratik bilgilere yer vererek uygulayıcılara yol gösterme*" gibi amaçlar taşıdığını ifade etmiştir (Bkz Tablo 1). İlgili çalışmada, sözkonusu dergi aracılığı ile başta "işletmecilik" kavramı çerçevesinde başlatılan meslekleşme mücadelesi ele alınmıştır (Üsdiken ve Erçek, 2009: 53).

Tablo 7: İşletme Mecmuası'nda Yayınlanan Makalelerin Derginin Bölüm Başlıklarına göre Dağılımı

Konu başlığı	Makale sayısı	Konu başlığı	Makale sayısı
Genel işletme ekonomisi	6	Zirai işletme ekonomisi	9
Organizasyon meseleleri	1	Enerji işletme ekonomisi	3
İşletmede insan	2	Endüstri işletme ekonomisi	13
İşletme organizasyonu	6	Banka işletme ekonomisi	7
Hesap işleri	15	Münakalat işletme ekonomisi	1
Hesap işlerinde normlaşma	1	Ticaret işletme ekonomisi	2
Muhasebe meseleleri	16	Sigorta işletme ekonomisi	5
Endüstri muhasebesi	1	Kooperatif işletmeler	2
Finansman meseleleri	1	Mesleki öğretim	4
İşletmelerde planlama	2	Mesleki varlığımız	1
Murakabe ve kontrol	4	Tarihi tetkikler	1
İşletme ve hukuk	1	Sosyal hayat ve işletme	1
Harp sonrası ve işletmeler	3	Pratik büro bilgileri	2
İşletme ve konjonktür	1	Pratik muhasebe bilgileri	4
İşletme ve kuruluş yeri	1	**TOPLAM**	116

Kaynak: Üsdiken ve Erçek, 2009: 59.

Üsdiken (2009), çalışmasında iş hayatına yönelik yükseköğretim alanının yeniden şekillenişini 1955-1975'li yıllar bağlamında ele almış ve Amerikan yönetim anlayışının Türkiye'de uygulanan programlar, verilen dersler ve ileri sürülen amaçlar açısından geçirdiği değişim süreci incelenmiştir. Yapılan bu inceleme sonucunda tarihsel sürecin sağladığı veriler de kurumsalcı yaklaşım açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, doğrudan müdahale ve örnek alma yolu ile dışarıdan gelen yönetim modellerinin örgütsel alan üzerindeki etkileri ve yaygınlaşma biçimi üzerinde durulmuştur.

Özkul (2012), 19. yüzyıl Türk yükseköğretiminde işletme eğitimini incelediği makalesinde günümüz işletme eğitimi anlayışına en yakın sayılabilecek olan yükseköğretim kurumlarının Batılı anlamda eğitimin benimsendiği ve Sanayi Devrimi sonrası koşullara uygun olarak eğitim verilmeye başlandığı kurumlar olduğunu ifade etmektedir. Bu kurumların 19. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmaya başladığını belirten Özkul (2012: 223), doğrudan işletmecilik bilgisi ve işletme yönetimine yönelik olmasa da yönetim, iktisat ve muhasebe gibi alanlarda dersler verilen Mülkiye Mektebi ve Darülfünun gibi yükseköğretim kurumlarının mevcudiyetine dikkat çekmiştir. Yazar, işletme ile ilgili eğitim veren kurumları, medreseler, Enderun Mektebi, Darülfünun, muhasebe okulları, Mülkiye Mektebi, Hamidiye Ticaret Mektebi başlıklarında incelemiştir. Osmanlı'da klasik dönem eğitim kurumları olan Medreseler ve Enderun Mektebi'nin zamanın şartlarına uygun bir eğitim düzeyine sahip olduğunu belirten Özkul (2012: 238-239), 19. yüzyıl itibari ile devletin geçmişteki gücünü geri kazanmak adına Batılı tarzda okullar açtığını ve o dönemde yükseköğretimde en çok örnek alınan ülkenin Fransa olduğunu ifade etmektedir. O dönemde, toplumsal eğilimin ticaretin ya da işletmeciliğin eğitim aracılığı ile öğrenilebileceğine sıcak bakmamasından dolayı Hamidiye Ticaret Mektebi'nin ***"en zor açılan okul"*** olduğu şeklinde bir kanaatin yerleştiğini aktarmaktadır.

Pazarcık (2016), Türkiye'de yüksek lisans eğitimine ilk olarak görülen, 1954 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulan İşletme İdaresi Kursları hakkında gerçekleştirmiş olduğu sözlü tarih çalışmasında, 1956 yılındaki I. İşletme İdaresi Kursunda yer alan öğretim üyesi, öğretim elemanı ve kursiyer olarak yer alan kişilerle görüşmüştür. Yapılan çalışma sonucunda, I. İşletme İdaresi Kursu ve sonrasında çalışmaların işletme yöneticisi yetiştirmek amacını güden ilk çalışmalar olduğu teyit edilirken, bu faaliyetlerin günümüz iş dünyası ve işletmecilik eğitimi alanını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği gözlemlenmiştir. Bunun yanında, belirlenen bir takım hedeflere de ulaşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sözkonusu çalışma, günümüzdeki İşletme Yüksek Lisans Programlarının geçmişten günümüze yaşamış olduğu değişim sürecine ışık tutmaktadır (Pazarcık, 2016: 9).

Eroğlu (2016), 1923'te günümüze Türkiye'de insan kaynakları yönetiminin (İKY) gelişimini inceleyerek tarihsel süreçleri değerlendirmiştir. Özellikle Amme İdaresi Dergisinde yayımlanan makalelerin ele alındığı çalışmada, İKY'nin ABD eksenli gelişim çizgisine dikkat çekilmiştir. Bu durum 1923-1946 (Tek Partili Dönem),1947-1962 (Amerika Birleşik Devletlerinin Sahneye Çıkması),1963- 1980 (Çalkantılar

İçinde Meslekleşme ve Dönüşüm) ve 1981- Günümüze (Mesleği Tekrar Tanıma: İnsan Kaynakları Yönetimi Dönüşümü) şeklinde dört dönem çatısı altında incelenmiştir.

Üsdiken (2018), 1930'lı ve 1950'li yıllar arasında Türkiye'deki işletme yönetimi eğitiminin (*betriebswirtschaftslehre-BWL*) tarihsel sürecini ve bu süreç üzerinde Alman iş idaresinin (*betriebswirtschaftliche*) etkisini ele almıştır. Alman yönetim anlayışının ülkede yaygınlaşması ve bu dönemde ülkeye sığınan Alman akademisyenlerinin katkılarına dikkat çekilen araştırmada, 1950'lerde artan Amerikan etkisi ile birlikte iktisat ağırlıklı Alman iş idaresi anlayışının önemini yitirdiği ifade edilmekte ve son olarak bu anlayıştan günümüze kalan izler üzerinde durulmaktadır.

İstanbul Yüksek Ticaret ve İktisat Okulu'nun 75. Yıl dönümü (1958) kapsamında Sayar (2018) tarafından kaleme alınan *"İktisadi ve Ticari İlimlerle Meşgul Yüksek Tahsil Müesseseleri"* başlıklı yazı Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi tarafından özel kitaptan iktibas edilmiştir. Sözkonusu bölümde, Belçika (1852), İtalya (1869), Fransa (1881) gibi ülkelerde kurulmaya başlanan Yüksek İktisat ve Ticaret Mekteplerinin Almanya, İngiltere ve İsviçre gibi ülkelerle birlikte Türkiye'de de kurulması ve yaşanan süreç üzerinde durulmuştur. Bu eğitim kurumlarına olan ilginin o dönemde yüksek olmasının nedeni de Fransız filozof Alfred Fouilleee'den[9] yapılan şu alıntı ile ortaya konulmuştur (Sayar, 2018: 248):

> *"Son zamanlarda memleketimizde bir yandan edebiyat, felsefe ve güzel sanatların, bir yandan da ticaret ve endüstri faaliyetlerinin gerilemesi, Fransa'nın istikbali için iki büyük tehlikedir. Fakat bunlardan ikincisi, birincisinden daha vahim neticeler doğuracaktır… Fransız genç nesli iktisat ve ticaret sahasında, komşu memleketlere nazaran, pek cılızdır. Hâlbuki istikbalin milletlerarası mücadelesi tamamen ekonomik ve teknik bir savaşma olacaktır."*

Bu yaklaşımı destekler mahiyette bir örnek de Türkiye'de gerçekleşmiştir. 16 Ocak tarihinde 136 yaşına girecek olan Hamidiye Ticaret Mektebi Âlisi, Dünya Harbi yıllarında, eşine az rastlanan bir şekilde, 22 kişilik öğretim heyetiyle üç yıl boyunca sadece bir talebeye[10] hizmet etmiştir ve buna rağmen müessese faaliyetini durdurmamıştır (Sayar, 2018: 253).

Eğitim kurumlarının nicelik olarak artış yaşandığı Cumhuriyet döneminde de nitelik konusunun önemine dikkat çekilmiş ve Sayar (2018: 254) bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

> *"Yüksek İktisat ve Ticaret Okullarını, sayı itibariyle fazlalaştırırken, evsaf bakımından ihmal etmemek, Batı memleketlerinde, asrımız ihtiyaçlarına göre, kurulan ve teşkilatlandırılan müesseseleri örnek tutmak lazımdır."*

[9] Bk. Fouillee Alfred, L'Enseignement au point de vue national, cite par Dr. Auguste Foubert, L'Enseignement Commercial Superieur en France et a l'Etranger, Paris, 1922.

[10] 1915-1918 yıllarındaki mektebin tek talebesi, 1958 de 40'ıncı hizmet yılını tamamlayarak emekliye ayrılan Profesör İ. Nail Esin olmuştur (Sayar, 2018: 253).

Erdoğan (2018), “Hamidiye Ticaret Mektebi” başlıklı yüksek lisans tezini kitaplaştırarak işletmecilik eğitiminin ilk örneklerinden birisinin yaşadığı sürecini araştırmacıların ilgisine sunmuştur. Bu eserde, Hamidiye Ticaret Mektebi kuruluncaya kadar Osmanlı Devleti resmi okullarında ticaret eğitimi, gayrimüslim tebaa ve yabancı devletlerce açılmış olan ticaret mektepleri, Hamidiye Ticaret Mektebi’nin açılışı-kapatılması ve yeniden faaliyete başlaması, II. Meşruiyet dönemindeki faaliyetleri ve son olarak da mütareke dönemi ve sonrası Ticaret Mekteb-i Âlisi konuları ele alınmıştır.

TARTIŞMA

Küreselleşme, rekabet, teknoloji, iletişim ve ulaştırma gibi alanlarda yaşana değişim ve gelişim, işletmecilik ya da işletme yönetimi konusunda verilen eğitimin bu değişime ayak uydurması zorunluluğunu ortaya koymuştur. İşletmecilik okullarının ayak uydurması gereken bu sürece yönelik Aysan (2005), Harvard Business School’da (HBS) 2004 yılında gerçekleştirilen bir toplantıyı örnek göstermektedir. HBS, söz konusu toplantıda, eski öğrencilerinin bilgilerini tazelemek adına otuzdan fazla konu üzerine tartışma düzenlemiş ve bu etkinliklerin sonucunda işletme yönetimi eğitimi bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır.

HBS tarafından 30 Eylül- 3 Ekim 2004 tarihinde gerçekleştirilen mezunlar toplantısı tartışmalarından sonra, işletme yönetimi alanında meydana gelen son gelişmeler 32 başlık altında toplanmıştır. Aysan (2005: 53-60), bu başlıkları şu şekilde aktarmıştır:

-Perakende ticaretteki en büyük devrim,
-Küçük işletmelerin yönetimi ve büyütülmesi: Eskitilemeyen temel sorun,
-Maliyet, yatırım, yenilikler ve yaratılan değerler,
-Büyüyen işletmede yükseliş, tepedeki yerin korunması ve çöküşün önlenmesi,
-Başarılı ailelerin birikimleri ve birikimlerin kullanılması,
-Müşteri gücünün işletme başarısına dönüştürülmesi,
-Risk sermayesi ve 1979’dan bu yana işletmelere sermaye sağlanması,
-HBS’nin başarı modelleri programı,
-Müşteri odaklı sağlık hizmetleri,
-“Dengeli Notlandırma Tekniği” ile strateji odaklı örgütlerin yaratılması,
-Başarılı (geleceği parlak olmuş) girişim deneyimlerinden çıkarılacak dersler, girişimcinin pazarlanması,
-Yüksek riskli işletmelere sermaye sağlama hedefi (venture capital) hisse senedi fonlarının yönetimi,
-Yirmi birinci yüzyılın başında “Bilgi çağında Yönetim” ve son 40 yılda bilgi çağının yaşadığı gelişim,
-Profesyonel hizmet firmalarında liderlik,
-Kurumsal yönetişimin (Corporate Governance) sağlanması için yönetim kurulu üyelerine sunulması gereken bilgiler,
-Bilimsel çalışma, kar amaçlı işletmeye dönüştürülebilir mi? Biotek örneği,

-Liderliğin anlamı, büyük lider nasıl tanımlanır?,
-Columbia uzay mekiği faciasından çıkarılacak liderlik dersleri,
-Finansal değerleme yanlışlarının önlenmesi,
-Girişimcilikte aklın egemenliğini araştırmak,
-Enron macerası,
-Etkili müzakerelerin özellikleri,
-Sürdürülebilir Pazar liderliğinin sağlanması,
-Başarıda kalıcılığa ulaşmak,
-Büyük yöneticilerden alınacak dersler,
-Stratejik çeviklik, sürekli değişimin yönetimi,
-Harvard İşletme Şirketi'nin iç yüzüne, fonların yönetiliş biçimine bakış.

HBS bünyesinde gerçekleştirilen bu değerlendirme ve gelecek vizyonu kazandırma toplantısında yönetim alanındaki güncel sorunlar ve gelişmelere ışık tutmanın yanında yerel ve küresel bazda politik ve bilimsel diğer gelişmeler hakkında da çeşitli konferanslar düzenlenmiştir. Mezunların sorunlarının da ele alındığı bu etkinliklerde, mezunların hem bilgi sahibi olmaları hem de mevcut bilgilerini güncellemeleri imkânı sunulmuştur Aysan (2005: 60).

Ülkemizde de yükseköğretim kurumlarının benzer bir şekilde çağın gereklerine uygun mezunlar yetiştirmek adına benzer bir değerlendirme ve gelecek projeksiyonu sunması gerekmektedir. İşletmecilik eğitiminin verildiği kurumların yeni mezunlarına çağın koşullarına hazır olarak yetiştirmesinin yanında, önceki yıllarda vermiş olduğu mezunlarının bilgilerini yenilemek ve onlara güncel verileri sunabilecek bir kapasiteye erişmesi işletmeler ve mezunları adına –dolayısıyla da ülke adına- önemli bir itici güç olacaktır.

Gordon ve Howell (1959) tarafından[11] yapılan araştırmada işletmecilik okullarının sahip olduğu eksiklikler aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Öz-Alp, 1972: 106):

-Akademik standartlar çok düşüktür.
-Liselerden mezun olan çok az üstün çocuk bu kurumlara gelmektedir.
-Programlarda, uzun vadede öğrenciye ve işletmelere pek fayda sağlamayacak çok sayıda meslek dersine yer verilmiştir.
-Birçok okulda uygulanan öğretim metotları, öğrencilerin analitik ve yönetme yeteneklerini geliştirmekten uzaktır.
-Öğretim üyelerinin kalitesi yeteri kadar yüksek değildir. Birçok öğretim üyesi, iş hayatında ve akademik disiplinlerde meydana gelen gelişmeleri izleyememektedir.
-İşletmecilik okullarının çoğunda araştırma faaliyetleri çok zayıftır.

[11] Gordon, R. A., ve Howell, J. E. (1959). Higher Education for Business. New York: Columbia University Press Inc.

Gordon ve Howell (1959) tarafından ortaya konan gerçeklerin benzer bir durumunun Türk yüksek öğretim kurumlarında da söz konusu olduğunu ifade eden Öz-Alp, tespitlerini şu şekilde sıralamıştır (1972: 106-107):

> -Öğrenciler, çoğunlukla kalabalık sınıflarda, tartışmaya hiç yer vermeden, teksir edilmiş (çoğaltılmış) ders notlarını ezberleyerek imtihanlara girmektedirler.
> -Öğrenci sayısı ile karşılaştırıldığında öğretim üyesi sayısı çok düşüktür.
> -Öğrencilerin derslere devam zorunluluğu yoktur.
> -Bütün öğrenciler okula geldiği takdirde bunlara yer bulmak büyük bir mesele olacaktır.
> -Öğrenciler genelde imtihana girmeden bir ay önce ders çalışmaya başlarlar.
> -Son yıllarda imtihanlara ve bunların değerlendirilmesine ayrılan zaman, öğretime ayrılan zamanı fazlası ile geçmiştir.
> -Mevcut okul binaları yeterli değildir.
> -Birçok okulun öğrencilerin yararlanabileceği kütüphanesi yoktur.
> -Modern işletmecilik konularında Türkçe hazırlanmış materyalin yeterli olmaması yüzünden, öğretim üyeleri sınıfta kendilerinin hazırladığı ders notlarını kullanmaktadırlar.
> -İşletmecilik okullarının idari teşkilatları da bu okulların gelişmesini engelleyen başka bir husustur.
> -Bazı okulların içine kapanık olması ve dış ilişkilerinin azlığı gelişmelerini önleyen başka bir faktör olmuştur.

Yukarıda sıralanan ifadelere ek olarak, liselerden üstün başarılı öğrencileri çekmekte yetersiz kalan yükseköğretim kurumlarının bütün çabalarına rağmen fazla başarılı olamayacağına dikkat çekilmektedir (Öz-Alp, 1972: 110).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türk işletmecilik okullarının yaşamış olduğu değişim ve dönüşümün incelendiği bu çalışmada, yaşanan süreç tarihsel olarak ele alınmıştır. Modern işletme yönetimi ve işletmecilik eğitimi sürecinin kurumsallaşmasının Tanzimat Dönemi'ne kadar uzandığını ortaya koyan bu çalışmada, Fransız, Alman ve Amerikan yönetim ve işletmecilik düşüncesinin etkileri neticesinde atılan adımlar genel olarak bir kronoloji içerisinde verilmiştir. Çağdaş yönetim yaklaşımının uygulanması ve çağa uygun işletmecilik eğitiminin verilmesi kaygısı ile atılan adımlar günümüzdeki yükseköğretim kurumlarının ve işletmecilik uygulamalarının doğması için gerekli ortamı hazırlamıştır.

Günümüzde iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin tetiklediği değişim, yeni bir uyum sorununu gündeme getirmektedir. Çağın çalışma ve istihdam sorunlarına çözüm getiren ve bu konuda çağa uygun yönetici adaylarını ve yönetim araştırmacılarını yetiştiren işletmecilik okullarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Son yıllardaki üniversite sınavları ve tercih dönemlerinde açık bir biçimde kan kaybına uğrayan işletme bölümünün nitelikli öğrenciler tarafından tercih edilmesini sağlayacak olan yapısal değişikliklerin acilen gerçekleştirilmesi ve işletmecilik okullarının gözde kurumlar haline gelmesi sağlanmalıdır.

Gelecekteki araştırmalarda, öğrenci yıllıklarının, dönemin akademisyenleri için hazırlanan "armağan" olarak ifade edilen eserlerin incelenmesi, işletmecilik eğitimi tarihi hakkında yeni bilgi ve tecrübelerin günümüze aktarılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, alanın duayenleri ile sözlü tarih çalışmasının yapılması mevcut birikimlerin kalıcı olmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Acun, F. (2015). Robert Kolej Mezunları ve Meşhurları, ***Türk Tarih Eğitimi Dergisi***, 4(2), 136-164.

Aysan, M. (2005). İşletme Yönetimi Eğitimindeki Son Gelişmeler, ***Muhasebe ve Finansman Dergisi,*** 26. Sayı, 51-60. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/425872.

Erdem, A. R. (2006). Dünyadaki yükseköğretimin değişimi. ***Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, 299-314.

Erdoğan, A. (2018). Osmanlı Devleti'nin ilk ticaret mektebinden Marmara Üniversitesine: Hamidiye Ticaret Mekteb-i Alisi. 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi: İstanbul.

Eroğlu, O. (2016). 1923'ten günümüze Türkiye'de insan kaynakları yönetiminin gelişimi, ***Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi***, 12(29), 181-193.

Ete, M. (1937). İşletme Ekonomisi İlmi, ***İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,*** Cilt 3, 51-69.

Gündüz, M. (2013). Robert Koleji Üniversitesinin Kuruluş Hikayesi, Eğitime Bakış Dergisi, 9(27).

Gürüz, K. (2003). ***Dünyada ve Türkiye'de yükseköğretim: Tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri***, Cem Web Ofset, İkinci Baskı.

Güvemli, O. (2003). ***İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Tarihi***, Avcıol Basın Yayın, 1. Baskı.

İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yıllığı. (1972). Birinci Bölüm.

Kanbolat, E. (2005). ***Hazırlanışı ve Uygulanması Açısından Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İlköğretim Programları (1913-1968),*** İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Namal Y. ,ve Karakuzu, H. (2016). Türkiye'de üniversite açma politikasına bir örnek: Doğu üniversitesi fikrinden Atatürk Üniversitesine. ***Tarih Okulu Dergisi***, 9(27), 481-517.

Özkul, A. S. (2012). 19. Yüzyıl Türk Yükseköğretiminde İşletme Eğitimi, ***Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, 2(16).

Öz-Alp, Ş. (1972***). Yeni Gelişmeler Karşısında İşletme Yöneticileri ve İşletmecilik Eğitimi***, Sevinç Matbaası, Ankara.

Öz-Alp, Ş., ve Artan, S. (1977). ***Türkiye'de yayımlanmış işletmecilik kitapları***. Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını.

Pazarcık, Y. (2016). Türkiye'de Yüksek Lisans Eğitiminde İlk Adım: İşletme İdaresi Kurslarına İlişkin Bir Sözlü Tarih Çalışması, ***İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi***, Cilt 45, Özel Sayı, 9-25.

Sargut, S. (2009). Türkiye'de İşletme Yönetimi Eğitiminin Kurumsal Çerçevesi: Çeşitlilikten Eşbiçimliliğe***, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi***, 4(1), 51-63.

Sayar, N. (2018). İktisadi ve ticari ilimlerle meşgul yüksek tahsil müesseseleri. ***Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi***, 247-256.

Üsdiken, B., ve Erden, Z. (2001). *Örnek alma, mecbur tutulma ve geçmişe bağımlılık: Türkiye'deki yönetim yazınında değişim.* ***Amme İdaresi Dergisi***, 34 (4). pp. 1-31. ISSN 1300-1795

Üsdiken, B., ve Erçek, M. (2009). Türkiye'de iş dünyası için ilk "işletme" dergisi: İşletme-işletme ekonomisi ve organizasyon mecmuası. ***Yönetim Araştırmaları Dergisi***, 9(1), 53-90.

Üsdiken, B. (2018). Betriebswirtschaftslehre in der Türkei in den 1930er–1950er Jahren. W. Matiaske ve W. Weber (Editörler) ***Ideengeschichte der BWL ABWL, Organisation, Personal, Rechnungswesen und Steuern,*** Springer Gabler, 549-560.

Üsdiken, B. (2009). Bir örgütsel alanın yeniden şekillenişi: Türkiye'de is hayatına yönelik yüksek öğretimde değişim, 1955-1975. ***ODTÜ Gelişme Dergisi***, 35 (Özel Sayı), 2009, 1-40.

Hamidiye Ticaret Mektebinden Marmara Üniversitesine Okulumuzun Tarihçesi… http://www.yuksekticaretli.org/dernek-hakkinda.html, 09.01.2019.

TOBB ABD Pazarına Giriş Rehberi, https://tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Projeler/abd/ABDPazarinaGirisRehberi.pdf, 08.01.2019.

http://www.metu.edu.tr/tr/tarihce, 09.01.2019.

http://ba.metu.edu.tr/

AcademiaNews

